

STREEKMUSEUM HOEKSCHE WAARD
HOFWEG 13 3274 BK HEINENOORD

BULLETIN

44

SEPTEMBER 1987

STICHTING
VRIENDENKRING VAN HET STREEKMUSEUM HOEKSCHÉ WAARD
(ingeschreven K.v.K. Dordrecht nr. S 119934)

Redactie en secretariaat:
Hofweg 13, 3274 BK Heinenoord. Giro 38.70.852.
Contributie: Minimaal f 10,-- per persoon/jaar.

Redactie:

Drs. W. Blok	01670 - 63083
J. Gerretse	01862 - 2293
A. Malleghrom	01856 - 1160
P.J. Pot	01853 - 1411
K.H. van der Ree	01865 - 3622
W. Reedijk	01865 - 1323

Hof van Assendelft:

Hofweg 13, 3274 BK Heinenoord. Telefoon 01862 - 1535.
Geopend dinsdag t/m zaterdag 14.00 - 17.00 uur
Zaterdag bovendien 10.00 - 12.00 uur. Groepen op afspraak.

Oost-Leeuwenstein:

Dorpsstraat 13, 3274 BK Heinenoord.
Geopend zaterdag 10.00 - 12.00 uur en 14.00 - 17.00 uur

Algemeen stichtingsbestuur Streekmuseum:

Secretariaat: Hof van Assendelft. Giro 52.77.13.
Conservator . Drs. J.E. de Rooy 01862 - 2010
Voorzitter . B. Kolbach 01869 - 1392
Secretaris . Drs. W. Blok 01670 - 63083
Penningmeester A. de Wilde 01860 - 14282

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Als echte Hoekschewaarders mogen wij van de afgelopen maanden van activiteiten in het Streekmuseum niet anders zeggen dan "we magge niet klage". In algemeen Nederlands vertaald -nee mensen van de dialectengroep, we zeggen niet algemeen beschaafd Nederlands- betekent dat "het gaat goed". Een behoorlijk aantal bezoekers, en onderzoekers, een nog altijd voortdurende stroom van aanwinsten voor de zo enorm uitgebreide verzameling, soepele vakantie- spreiding van de vaste medewerkers, wat wil men nog meer?

Toch is er iets waar Uw redactie mee zit.

Wat deden we fout?

Ligt het aan het programma of de prijs, die de kosten maar nèt dekt, of is de datum verkeerd gekozen. Wat is nu de werkelijke reden?

Waarvan zult U zich afvragen?

Welnu in het vorige bulletin vond U op pagina 3/4 onze plannen voor een nieuwe vriendendag. Terwijl wij dachten dat het programma voor elk wat wils bood kwam U kennelijk tot andere gedachten. Slechts een handvol mensen gaven zich op voor deelname aan deze dag. Beste 1200 vrienden, dat kan toch niet. Vriendschapsbanden moeten worden onderhouden.

O, U bent gewoon vergeten Uw deelname te melden. We vergeven het U, mits U voor 26 September door overmaking van F 27,50 per deelnemer (introducees toegestaan) op giro 38.70.852 alsnog Uw aanmelding opgeeft.

Wat het programma ook weer was? Die vraag is simpel te beantwoorden: het programma is leuk, maar dan moet U wel allemaal komen. Maar goed, we herhalen het nog een keer:

Vriendendag op 3 Oktober 1987

U wordt tussen 09.30 en 10.00 verwacht in het, naast het Hof van Assendelft gelegen, H.C.Andersenhuis. Na het drinken van een kop koffie heeft U tot kwart over elf tijd om het eerste deel van een puzzeltocht door het Streekmuseum op te lossen. Om kwart over elf zal de heer Kolbach, onze nieuwe voorzitter van het Streekmuseum, in het H.C.Andersenhuis een openingswoord spreken en tevens een praatje houden over zijn hobby: folklore en ijsvermaak. Rond het middaguur wordt een broodmaaltijd aangeboden. Na afloop hiervan volgt het tweede deel van de puzzeltocht door het museum.

We rekenen op U.

Veel genoege met dit 44e bulletin.

Voor het oplossen hiervan heeft U de tijd tot kwart voor drie, want dan volgt een optreden van de Hoekschewaardse volksdansgroep "De Driekusman". Dit optreden zal plaats vinden in de klederdracht van de Hoeksche Waard. Tijdens de koffie-/ theepauze wordt de uitslag van de puzzeltocht bekend gemaakt. Rond 16.30 uur is het gehele programma afgelopen.

W.B.

HISTORISCH ALLERLEI

U hebt in ons bulletin van mei j.l. (nr. 43) het begin kunnen lezen van een verslag over de schavencollectie van het Streekmuseum.

Het was een deel van de resultaten van het onderzoek dat de heer G. van der Sterre uit Leiderdorp heeft verricht in de zomer van 1986.

Om de draad weer op te pakken, lijkt het me raadzaam om dat stukje nog eens te herlezen, alvorens van het hier gepubliceerde vervolg kennis te nemen.

De heer Van der Sterre vervolgt z'n verslag o.a. met nadere opmerkingen betreffende schavenmaker Ary den Hengst:

"Het merk bestaande uit de initialen ADH (AD aaneen) onder een figuurtje is van Ary den Hengst, die al eerder werd genoemd. Dit merk komt 27 maal in de collectie voor. Van deze schavenmaker weet ik nog onvoldoende, maar hij moet plm. 1700 geboren zijn en kan 1762 begraven zijn. Er zijn echter gedateerde schaven van dit merk bekend tussen 1751 en 1784. Ik heb geen zoon gevonden die schavenmaker was dan misschien Cornelis, die in 1746 geboren werd en in 1762 pas 16 jaar was. Ik vermoed dat een andere schavenmaker de schavenmakerij onder hetzelfde merk heeft voortgezet.

Wanneer ik kijk naar de beitelmerken die in deze schaven gevonden worden, dan springt het dolksymbool er direct uit, want dit merk komt ook in andere 18e eeuwse schaven voor.

Bijzonder gelukkig was ik toen ik een losse beitel vond met daarop het dolk-symbool en daarbij de initialen WV. Deze hoort misschien thuis in een schaafblok van ADH waarvan de beitel ontbreekt. Naast de dolk komen bij dit schaafmerk beitels voor van IPHB (HB aaneen), welk merk ook gevonden wordt in schaven van J. Janssen in de 2e helft van de 19e eeuw. Dit zou kunnen wijzen op een zakelijke relatie tussen beide merken. Dit moet zeker nader onderzocht worden.

Twee schaven zijn via de beitel gedateerd. Een bossingschaaf van het merk PD onder een kroon heeft een beitel van W. Schmitt & Co die gedateerd is 1858. Tevens staat op de beitel P. Duesing, waardoor de initialen van het schaafmerk zijn verklaard en een eerder vermoeden van mij wordt bevestigd. Het is nu nog de kunst de vestigingsplaats van deze P. Duesing te vinden.

Er zijn 22 schaven van dit merk in de museumcollectie aanwezig en dit doet vermoeden, dat de schavenmakerij niet ver uit de omgeving gezocht moet worden. In Rotterdam heb ik hem echter niet kunnen vinden. Het kroontje van dit merk duidt op relatie met Amsterdamse schavenmakers in de Kalverstraat, maar ook in Amsterdam vond ik tot nu toe geen Duesing als schavenmaker.

Misschien beschikte P. Duesing in 1858 al over een uitgebreid distributienet, zoals ook J. Nooitgedagt in IJlst dat al zeer vroeg moet hebben gehad.

De andere gedateerde beitel is van deze J. Nooitgedagt (de enige nog bestaande Nederlandse schavenmakerij). De beitel draagt het jaartal van de oprichting van dit bedrijf: 1865. De beitel behoort bij een ronde roffelschaaf waarin de -bij Nooitgedagt gebruikelijke- met potlood geplaatste cijfers voorkomen. Op de wig en in het beitelhol staat "16" geschreven. Dit doet vermoeden dat de schaaf wel wat later dan 1865 gedateerd moet worden. Ik ga er n.l. vanuit, dat deze getallen betrekking hebben op de man die de beitel en de wig passend in het blok moest plaatsen. Het is dan moeilijk voorstelbaar, dat al in het jaar van oprichting een persoon via het getal 16 moest worden aangeduid.

Men zou ook kunnen denken, dat het jaartal het jaar van oprichting benadrukken moest. Wanneer dit voor Nooitgedagt geldt, zou het ook voor P. Duesing kunnen gelden en zou P. Duesing dus in 1858 zijn opgericht, zeven jaar voor Nooitgedagt.

Een Nooitgedagt-schaaf met het getal "1" bevindt zich ook in de collectie van het museum. Het is een bijzondere, holle schAAF. Bijzonder, omdat het profiel een cirkelboog van 90° beslaat, terwijl 60° normaal is. Deze schAAF werd verkocht door Jan Rond in Gouda. Al vaker heb ik gevonden dat een schAAF van Nooitgedagt droogscheuren vertoonde in het kopse hout wanneer er lage nummers in stonden. Ook bij deze schAAF is dat het geval.

Nog wat oudere merken die in de collectie voorkomen moeten genoemd worden. Een aantal van deze merken hebben boven de initialen een figuurtje. Die figuurtjes zijn dermate klein, dat niet goed te zien is wat voor mansfiguur daarmee wordt bedoeld. Er wordt veel aan de fantasie overgelaten.

Het merk PL onder figuur kan worden toegeschreven aan P. Lagendaal, schavenmaker in de Hoogstraat in Rotterdam tot ongeveer 1870. De mansfiguur boven de initialen doet hier denken aan een man met een grote vis onder de arm. Anderen zien er echter een engel-figuur in.

Het merk DM onder figuur kan in nog niet verbinden met de naam van een schavenmaker. Het figuurtje doet denken aan een man, werkend aan een schAAFbank.

Het museum heeft een aantal schaven die door de timmerman zelf gemaakt moeten zijn. Hoe mooi van afwerking deze ook zijn, toch is het meestal direct duidelijk dat het geen schAAF is die gemaakt werd door een echte schavenmaker. Dikwijls is er geen beukehout voor gebruikt en dan valt het afwijkende gewicht al op als je zo'n schAAF in de hand neemt.

Soms is ook de vormgeving afwijkens van het geijkte patroon. Zelfs vond ik een paar schaven die een vorm hebben die duidelijk laat zien, dat een amateur iets heeft geprobeerd te maken. Het resultaat was beslist niet altijd een schAAF!

(A.M.)

DE VRAGENRUBRIEK.

Deze periode werden niet veel vragen gesteld uit onze Vriendenkring. Wellicht omdat velen meer en meer persoonlijk onze verzameling van genealogische gegevens komen raadplegen op de gezellige zaterdagen. Verder zijn er voor menige onderzoeker de schijnbaar onoplosbare problemen, waar iedereen op strandt en waarop ook geen antwoord gegeven kan worden zolang er geen nieuwe aanwijzing ontdekt wordt. Desondanks kan een vraag die niet direct opgelost kan worden toch aanleiding geven tot het totstandkomen van contacten met anderen die met dezelfde probleem worstelen. Door benadering van twee kanten werd soms zodoende de juiste oplossing gevonden. Schroom daarom niet Uw vragen in te zenden, er is altijd een kans, dat er wat uit de bus komt. Ook doen wij een herhaald beroep op onze vriendschaar om mee te werken aan het beantwoorden. Wij zijn er U dankbaar voor en wellicht heeft U er ook nog baat bij.

Antwoorden werden gegeven op de vragen No. 76, 77, 78 en 79 en een uitgebreide reactie op vraag 244, die echter geen direct antwoord opleverde. Toch ook hartelijk dank voor de betoonde welwillendheid. Dan nu de nieuwe vragen:

246. Jacob Bastiaansz. Corporaal, zoon van Bastiaan Dirks Corporaal en Grietien Cornelis of Aaltje Cornelis Blom. Jacob huwt te Bleskensgraaf 21-3-1755 met Lijntje Pieters Buyt.
Gevraagd: Gegevens, doop en geboorte van Jacob.
(ong.-1725)

247. Pieter Sintemaartensdijk gedoopt te Strijen 5-5-1709, overleden te Numansdorp 7-2-1780 en Sijgje Gerrits van Brugge gedoopt te Strijen 11-2-1711, overleden te Numansdorp 19-2-1788.
Gevraagd: Huwelijksdatum en plaats.

248. Cornelis Egberts van der Polder ondertrouwt te Numansdorp 18-4-1688 Maaike Cornelis Boodt van Zuidland. Zij is overleden te Heinenoord 12-6-1736. Gevraagd: Haar geboortedatum en haar ouders.

249. Teunis van Wijk gehuwd met Sijgje Verhoeven. Zij is gedoopt te Dubbeldam 31-5-1693 en aldaar overleden 8-4-1673(!), dochter van Leendert Cornelis Verhoeven en Geertruy Jans.

Gevraagd: Herkomst van Teunis van Wijk, waarschijnlijk Gijsbertszoon, en gegevens over het echtpaar Leendert Verhoeven en Geertruy Jans.

250. Leendert Moret overleden ca. 1714 te Krimpen a/d Lek, gehuwd met Chieltje Michiels overleden Krimpen a/d Lek 28-6-1717. Beroep bakker. Zoon Leendert huwde te Lekkerkerk 5-3-1692 met Maria Andries. Leendert kreeg een zoon Michiel, waarschijnlijk stamvader van Hoeschewaardse familie Moret.

Gevraagd: Alle bekende gegevens over genoemde echtparen en over Michiel Moret.

251. Claes Leenderts Schenk overleden te Strijen 19-11-1699, eerst gehuwd met Willemijntie Willems. Kinderen geboren te Strijen 1663-1677 bekend. Hij hertrouwde te Maasdam 27-4-1681 met Neeltje Lenders Vermaas j.d. van Maasdam. Zijn broers waren Daniël, Willem, Isaak en Jan Leenderts Schenk.

Gevraagd: Het bewijs van eventuele afstamming van of verwantschap met Claes Cornelisz. Schenk in 1853 schout van Westmaas - Group.

Correspondentie over deze rubriek:

W. Reedijk, Boemdijk 45 A, 3286 LD Klaaswaal.

AANWINSTEN

De kanonskogel, vermeld in het vorige bulletin, heeft gezelschap gekregen..... er is weer één opgedoken in de Hoeksche Waard! Hoe is hebt mogelijk! U het U trouwens toch niet onbetuigd gelaten, beste mensen. Het was weer een rijke oogst, die het Museum mocht binnenhalen.

We gaan er maar eens kriskras doorheen. Te beginnen met het rookgerei; miniatuurpijpjes van de firma Goedewaagen, blikken en houten sigarendozen van "Hofnar", "Bonitas" en "Gouden Eeuw", pruimtabak, sigarenpuntknippers, sigaretttenrolmachientje, pijpkep met afbeelding van hertekop en een tabaksdoosje. Als je al die firma-namen ziet, konden we best eens gaan denken aan een sponsor voor het Streekmuseum. Wie bindt de kat de bel aan? Ook in de keuken het ene merk na het andere: Kwatta chocoladedozen, Droste blikken trommel, de Jong cacao-blikken, blik Roter maagtabletten, Regout serviesgoed (tot een mosterdpotje toe). Verder dozen en doosjes, blikken, trommels en trommeltjes voor salmiak, grammofoonnaalden, leukoplast, van Rossum's thee, cacium, koffie en koekjes. Een zeer gemengd gezelschap.

Tussen allerlei huishoudelijke gebruiksvoorwerpen (te veel om op te noemen vielen op een zwavelstokjeshouder in de vorm van een doofpot, een pak koffiesurrogaat (weet U nog wel?), een gietijzeren haardplaat, een koperen waterstoof en twee koperen emmers. De kleding- en textielafdeling kreeg wel heel uiteenlopende zaken: naast een kousenbreimachine ook breiwerk gemaakt op de Lagere School te Oud-Beijerland in de jaren 1916-1919. Een hoge zijden pet en een begrafenishoed met doos. Een omslagdoek waarbij ik me afvraag, hoe de huidige generatie met z'n T-shirts daar tegen aan kijkt. We vervolgen met een doopkleed uit 1880 en een kanten doopmutsje. Natuurlijk ontbreekt de naaimachine ook niet. Er kwam veel gereedschap binnen, waaronder een kleine boormachine voor de smederij en een complete winkelkoffiemolen.

Voor de agrarische sector een bietensnijmachine, een lang hakmes voor de (eigen) slacht, een regeltrekker in verband met poten en zaaien, een maatlat om vee te meten, drie paarden-garelen, een verstelbare paardenbroek (daar heb ik als niet agrariër wel even tegen aan zitten kijken!), drie complete trekhozen met buikriemen, een koperen disselboom en een karweiploeg. De kinderen zijn ook weer goed bedacht: twee grote poppen met groot model wagen, een porceleinen kinderserviesje, een speelgoedwastafeltje, bikkels en bijbehorend balletje. Welk kind van deze tijd weet nog wat bikkels zijn? En hebben ze ooit gehoord van griffels in een griffelkoker? Wat vertrouwder klinken opwindvarkentje en opwindbeertje, dobbelsteentjes en letterdoosjes van Hoogeveen.

Naar de mooie kamer: een geelkoperen dominospel, een idem dito met kartonnen kaartjes, een miniatuur koperen tafeltje en zes stoelen, een metalen kaarsenstandaard met waskaars, een koperen doofpot, kolenschep en asschop, stoofje met testje, een wandsierkleed, merklappen uit diverse jaren en een tinnen Bau de Cologne-stelletje.

Onze Minister van Financien brengen we misschien op een idee met rijwielplaatjes; de herenportemonnee zal dan wel leeg blijven, maar daar staat tegenover het bezit van een gouden dameshorloge.

Voor op reis weer de nodige biezen koffers en manden, maar wilt U liever aan de familie schrijven, dan is er keus tussen een "Ideal" schrijfmachine en een doosje kroontjespennen met koperen inktstel. Misschien kunt U ook overweg met letters voor een drukkerij.

We zijn hier ook sterk in het herdenken of vieren van het een en ander. Het Koninklijk Huis is goed voor speldjes, wandbordjes, foto's, portretten, albums, glazen en bekere, een kwartetspel en een puzzel. Vooral Koningin Wilhelmina is uitstekend vertegenwoordigd.

Met het herdenkingsboekje "Honderd jaar Ver. Scholen met de Bijbel te Strijen 1887-1987" verzellen we in de bibliotheek. Staat U 's ochtends vaak in de file, dan moet U maar eens lezen: "De Hoeksche Waard in het teeken van het verkeer" (1898).

Verder voorhanden boeken en woordenboeken, Inventaris van het Archief van de gemeente Puttershoek, het Burgerlijk Wetboek, Keur 1864 van de polder de Oude Koorndijk, Oude Nieuwland, Oost- en Molenpolder, "Grondregels Nederduytsch", een schilderijtje van de politiepost in Oud-Beijerland, foto Gemeenteraad Oud-Beijerland, een ets van het Raadhuis en de Ned. Herv. Kerk te Oud-Beijerland, een fotoboek "Westnaas in vroeger tijden", "De Gorzen en aanwassen", paspoort en militair zakboekje van J.J.Boer uit 1890, genealogische gegevens over 't Swanegat te Sint Anthoniepolder, gegevens van de familie's van de Bijl, Terdu, Berkhout, Snijders, van der Straaten en Monster en een kwartierstaat Blom.

Dit alles overziende, zeg ik vol verbazing: "Waar haalt U het allemaal vandaan?" Maar gaat U gerust verder met het verrijken van het museum. Niets weggooien, dat mogelijk bij de collectie past. We blijven U dankbaar! Tot de volgende keer!

J.G.

MUSEUM CONCERT

Ook in het seizoen 1987/1988 organiseert de Culturele Kring Hoeksche Waard diverse concerten.

Het eerste museum-concert zal plaats vinden op woensdag 14 oktober 1987 om 20.15 uur.

Op voornoemde datum hoopt het Diaric Ensemble met een Latijns-Amerikaans programma op te treden. Het Diaric Ensemble bestaat uit:

Lia Ligthart, mezzo-sopraan; Jaap Hoek, gitaar/accordeon en Tom Burmanje, gitaar.

De toegangsprijs bedraagt f 7,50, terwijl men met een Pas-65 en CJP f 6,- betaalt.

Voor kaarten en verdere inlichtingen kunt U zich wenden tot de secretaris van de Culturele Kring; Mevr. K. Kegel-Henstra, Zinkweg 119, 3262 BE Oud-Beijerland. Telefoonnummer 01860-13343.

KKH.

NIEUWE VRIENDEN.

In het vorige bulletin zult U tevergeefs gezocht hebben naar het aantal vrienden/vriendinnen die ons Streekmuseum steunden. Het laatste getal stond in ons januari-nummer; toen waren er 1.209 vrienden.

Thans kan de Vriendenkring op niet minder dan 1.225 vrienden rekenen.

Als nieuwe vriend(in) mochten wij de navolgende 29 personen inschrijven:

HW 435 M. Bastein-Kooij,	Heinenoord.
L 586 Mevr. Mr.M. van Beek,	Breda.
L 359 J. Benne,	Kwintsheul.
L 588 Dirk Bol,	Bellflower (USA).
HW 121 C.B. van Driel,	Strijen.
L 138 A. Duimelaar,	's-Gravenhage.
HW 196 R. Flisijn,	Klaaswaal.
L 584 J.A. Fun,	Nijmegen.
L 577 L.H. Hage,	Lelystad.
HW 406 J. van den Hil,	Puttershoek.
HW 260 J.G van Hooven,	Numansdorp.
HW 328 Mevr. P.N. Kleinendorst,	Maasdam.
L 549 H. Luijendijk,	Tinte.
HW 271 C. Meijer,	's-Gravendeel.
L 550 A. van Munster,	Rotterdam.
HW 445 NEDATO BV,	Oud-Beijerland.
L 443 M.J. Platt-de Kiewit,	Dordrecht.
L 512 G. Punt,	's-Gravenhage.
L 226 A. Runia,	Emmeloord.
HW 242 I. van der Stel,	Oud-Beijerland.
L 417 R. Troost,	Rotterdam.
HW 353 L. Tuk-Tempelaar,	Mijnsheerenland.
L 463 F. Verbaas,	Rotterdam.
L 587 M.W. Vijfwinkel,	Barendrecht.
HW 238 G. Visser,	Strijen.

- L 573 J. van der Waal,
- L 17 P.W. Wessels,
- HW 556 I. Wust,
- HW 557 J. Wust v/d Jagt,

- Berkel en Rodenrijs.
- Rotterdam.
- Numansdorp.
- Numansdorp.

Red.

DE DIALEKTEUBRIEK

Geruchte uit onze gebuchte

Uit de Hoeksche Waerdsche gehuchten
Hoorie dikkels verschaale geruchte,
Hoewel dur het gevaer is
Dat het dikkels nie waer is
Hebbie dur vedder niks van te duchte.

Z88 was tur een man in de Polder
Die hieuw kippe op zolder
En in ut weunvertrek
Stong een gaat in un rek
Z88 vong die zun huisie wat volder.

En in Goeschallekoort
Wier un verreke vermoord
Toen die al hing op de leer
Ging die nog z88 hard tekeer
Dajjet kon hore op te Noord.

Ben dikke koe op het Sluisie
Die beviel van een kuisie
Ze hettet all88en gepresteerd
Want den boer wassam gesmeerd
Die mos net n88dig naer't huisie!

In un b88gerd in de Hutte
Mosse ze de b88me onderstutte,
Dat was n88dig omdat de takke
Deur de wicht van de pere brakke
En dat was zonde van de Jutte.

Bij de remise in de Achthuize
 Daer hadde ze veul last van muize
 Maar op de kop van 't Hôogezand
 Waster ok hêel wat an de hand
 Want daer zatte ze onder de luize.

Errebaaiersmaaisies uit Moerkerke
 Mosse al jong bij de boerinne werke
 In 't weunvertrek vreve ze 't zaail
 En ze deje de loos metten dwaail
 En voor klêêje namme ze 't vloerverke.

Een man op de Maes uit het Haachie
 Plokte zun pere in een spinsmaachie
 Hij had er een berzie te kôop
 Want hij had er zôô'n hôop,
 En dat broch weer geld in ut laachie.

Ergus onder an den dijk van Stouchie
 Daer stong is un houte gebouwchie.
 't Was aigeluk maar een hok
 Want er weunde een bok
 Dat rookie wel an het slouwchie.

In 't land bij de Kepooie heul
 Daer zaggie nie zoveul
 Dur liep een man deur het slik
 Met een zwaere zak op zun rik
 En dat was een vrêesluk gesjeul.

Nou zôô zijn we dus hier gebekt
 Met het Hoeksche Waerds dialekt.
 Waerom we alles zôô zegge
 Is niet uit te legge
 Dat is nog niet ontdekt.

W.R.

WAT DE KRANTEN ZEGGEN

Dag in, dag uit staan de kranten er vol mee: opstand, politieke onrust, vandalisme, plunderingen, enz. Deze onderwerpen zijn helaas niets nieuws. In 1895 maakt het Nieuwsblad al melding van een opstand in Oud Beijerland, welke in 1787 (dus twee honderd jaar geleden) plaats vond.

HET OPROER TE OUD-BEIJERLAND
 VRIJDAG 13 JULI 1787

Het eind van de 18e eeuw in de Republiek der Zeven Vereenigde Nederlanden kenmerkte zich door de tegenstellingen tussen de Patriotten en de Prinsgezinden. De Patriotten trokken tussen 1780 en 1784 steeds meer macht naar zich toe. Zij wilden die macht zeker stellen door het oprichten van exercitie-genootschappen. Deze genootschappen waren te vergelijken met gewapende burgerwachten. De Prinsgezinden raakten hun macht en invloed kwijt. De vlucht van Stadhouder Prins Willem V in 1785 naar Nijmegen was voor hen een dramatisch dieptepunt. Zijn echtgenote, Prinses Wilhelmina van Pruisen, was in 1787 haar ballingschap beu. Zij besloot terug te keren naar Den Haag en wilde daarmee het gezag van haar man herstellen. De Patriotten probeerden dit plan te dwarsbomen en hielden haar op 28 juni 1787 bij Goerjanvervellesluis (in de buurt van Gouda) aan. De broer van de Prinses, de Koning van Pruisen, was hierdoor zo beledigd dat hij besloot zijn leger naar de Nederlanden te sturen en het stadhouderschap in Den Haag te herstellen.

Ook in Oud Beijerland was de spanning tussen Patriotten en Prinsgezinden merkbaar. In 1785 deden Schout en Schepenen een niet geheel geslaagde poging zo'n exercitie-genootschap op te richten. Na herhaalde oproepen lukte het Schout en Schepenen 110 man op de been te brengen. Volgens het boek "Uit vervlogen dagen" van K.Siderius bestond de bewapening uit 50 geweren.

Later zou die worden uitgebreid met 300 snaphanen (oud soort geweren), 300 patroontassen en 1800 vuurstenen. Het vaandel, de trommel e.d. werden voor f 173,19 aangeschaft. De Prinsgezinden waren daarover zeer ontstemd.

De zinspreuk van het exercitie-genootschap "Voor Vaderland en Vrijheid" en de kreet "Oranje Boven! Hoezee!" veroorzaakten op Vrijdag 13 Juli 1787 een oproer, dat twee dagen zou gaan duren.

Op voornoemde datum ontstond in de herberg "De Ronduit" door drank en zang een Prinsgezinde stemming. Met het inslaan van de ruiten van de herberg en het plegen van andere baldadigheden, dacht men de stemming te kunnen verhogen. De dienaars der Justitie (politie) probeerden de mannen in de herberg te kalmeren en de orde te herstellen. Deze poging mislukte echter want de stedehouder van de baljuw, Mr. Nicolaas Backus en zijn trawanten werden aangevallen. Intussen had zich voor de herberg een grote menigte verzameld, die steeds onrustiger werd. Vanuit die menigte werden stenen gegooid naar de agenten en ook naar de juist passerende Schout van Piershil.

De plaatselijke autoriteiten riepen intussen het exercitie-genootschap onder de wapenen om de nog steeds groeiende volksmenigte in bedwang te kunnen houden. Het machtsvertoon had in plaats van een kalmerend, een onrust versterkend gevolg. Het razen, tieren en schelden tegen het genootschap was dan ook niet van de lucht. Een onbekende onderhandelaar kreeg van het volk te horen dat het genootschap "hun geweren voor altoos neer moesten leggen of dat zij wagten moesten wat er van kwam." De schout, die deze eis aanhoorde, besloot het genootschap te ontbinden en naar huis te sturen. Het genootschap en de Schout waren blij dat zij er zonder kleerscheuren van af waren gekomen. Deze Patriottische vreugde werd overstemd door de Prinsgezinde menigte. Het volk vierde n.l. "het afdanken van het hoopje onschadelijke schutters." De roep Oranje Boven! Hoezee! werd volop gehoord. Ook kwamen de Oranje-strikken, linten en andere versierselen te voorschijn.

De overwinningsvreugde maakte met het mishandelen van een lid van het exercitie-genootschap snel plaats voor een algemeen oproer. Het volk begon nu de staatsgezinden, geld, drank en wapens af te persen. Ook werden de Patriotten gedwongen zich met "Oranje" te toeien.

Op weg naar het huis van de tamboer van het genootschap, Franciscus Willems, werden een groot aantal huizen geplunderd. De menigte eiste van de tamboer, dat hij zijn "pakje" bij de bode in zou gaan leveren en dat hij op zijn trom het Wilhelmus ten beste zou geven. Willems weigerde dit laatste. Vervolgens werden de huizen van Tempelaar, Hoogenboom en Dirk van Alphen aangedaan. Bij Tempelaar werd met een snaphaan door de ruiten geschoten. Tempelaar probeerde de schade te beperken door twee vaten bier aan te bieden en mee naar biersteker Verhagen te gaan, om voor nog meer bier te zorgen. Bij thuiskomst moest Tempelaar vast stellen dat zijn huisdeur was geramd en dat zijn goederen en winkelwaren in de Vliet waren verdwenen. Bij bakker Hoogenboom werd de inboedel vernield en op straat gegooid. De winkel-inventaris zoals, kaas, brood en spek werden geplunderd. Nadat men op de Molendijk bij kaarsenmaker Dirk van Alphen, de kelen had bevochtigd, werd ook diens huis in een ruïne veranderd. De ramen werden ingeslagen: de voorraad kaarsen werd op de dijk geworpen en werden meubelen en huisraad op straat en in het water gegooid. Men begaf zich hierna met frisse moed naar het huis van molenaar Boogaard. Hier werd ook geplunderd en ten slotte werd een vlag op de molen gehesen.

Het dorps huis van de Wed. Bakker was het volgende doel. Geweren en bier werden hier opgeëist. Van de geweren verdwenen er diverse in de Vliet. "Onder vloeken" werd bij het huis van bode Kantelaar opnieuw drank geëist. Een aangeboden fles rode wijn werd nijdig tegen de straatstenen geworpen. De oproerlingen zeiden ook tevreden te zijn met een aantal Zeeuwsche rijksdaalders.

-18-

De vrouw van Kantzelaar was echter niet genegen die te geven. Het gevolg hiervan was, dat men de stenen uit de straat ging halen en die als projectielen gebruikte voor de bekogeling van het huis van Kantzelaar. Via een daardoor ontstane opening kon men een paar grote deuren openen. De buitenstaande "troep" kon nu het achtererf bereiken en bracht daar de tijd door met het inwerpen van de ruiten van de achtergevel. Vervolgens ging men in het huis naar boven. De bedden werden naar buiten geworpen en verder werd "alles wat hen voorkwam, in het bijzonder de linnekast, schilderijen en verder geneugten, zoo met handen als stoelen vernield".

Van dat karweitje wederom dorstig geworden, ging men opnieuw naar het dorps huis, waar men zich de wijn goed liet smaken. Ondanks alle drukte was men niet vergeten, dat de tamboer geweigerd had het Wilhelmus te spelen. Weer bij diens huis aangekomen vertelde zijn vrouw met een zuigeling op haar arm, dat haar man niet thuis was. Die verklaring wekte de toorn op van één der oproerlingen. Hij zei, het hoofd van het kind te zullen afsnijden, als zij niet terstond de verblijfplaats van haar man aanwees. Hij voegde de daad bij het woord en plaatste zijn sabel op het hoofd van het kind. Het misdadig plan kon door een opstandige metgezel worden voorkomen.

Inmiddels was de Dordtsche Schutterij door de plaatselijke overheid ingelicht. De schutterij stuurde hierop een detachement naar Oud Beijerland. Op zaterdagmorgen 14 Juli 1787 arriveerde de Dordtenaren. Met een vreselijk schreeuwen, vloeken en dreigen trachtte het volk de schutters te verjagen. Maar tevergeefs. Een officier verzocht het volk zich rustig te houden, welk verzoek beantwoord werd met "een geweldig schieten met snaphanen en pistolen" op de schutters. Deze schutters, minder bang dan de leden van het exercitie-genootschap uit Oud Beijerland beantwoordden dat vuur met een salvo van het Dortsche geschut. Hierdoor stooft de menigte uiteen om zich niet meer te verzamelen.

*Dordrechtse Burgers te Oud-
Beijerland.*

Zo eindigde het oproer dat op vrijdagmiddag begonnen was en tot zaterdagmorgen 9 uur duurde. Het doek viel definitief op 11 September 1787 toen de Hooge Vierschaar 7 mannen voor hun aandeel in het oproer ter dood veroordeelde. Het vonnis luidde: "om gebracht te worden op een schavot, staande voor den Raadhuize van deze Hooge Vierschaar, alwaar men gewoon is Crimineele justitie te doen, en aldaar door den Scherp Regter met een koorde aan de galge gehangen te worden, dat er de Dood nae volgd, en dat voorts zijn Doode Lichaam zal worden getransporteerd nae het Galgeveld, om aldaar aan de buyten galg te worden en blijven opgehangen anderen te spiegel en afschrik!"

-20-

(Het kranteartikel is op sommige plaatsen aangevuld met gegevens uit het Gem. Archief van Oud Beijerland en met één citaat uit het boek "Uit vervlogen dagen" van K. Siderius.)

FJP.